

УДК 658.012.8

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Н. Є. Гришко

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук, 39600, Україна.

E-mail: 2nata_grishko@mail.ru

У статті виділено структурні компоненти механізму управління економічною безпекою підприємства з акцентом на створенні превентивного регулювання та підвищенні її рівня. Розроблено економіко-математичну модель залежності результатів діяльності підприємства від формалізованих якісних характеристик системи економічної безпеки підприємства. Сформувано основні напрями удосконалення оцінювання результативності управління економічною безпекою підприємства з урахуванням запасу міцності системи економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, превентивне регулювання, раціональний рівень, якісні індикатори.

УПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ НА ОСНОВЕ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Н. Е. Гришко

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского
ул. Первомайская, 20, г. Кременчуг, 39600, Украина.

E-mail: 2nata_grishko@mail.ru

В статье выделены структурные компоненты механизма управления экономической безопасностью предприятия с акцентом на создании превентивного регулирования и повышении ее уровня. Разработана экономико-математическая модель зависимости результатов деятельности от формализованных качественных характеристик системы экономической безопасности предприятия. Сформированы основные направления усовершенствования оценивания результативности управления экономической безопасностью предприятия с учетом запаса прочности системы.

Ключевые слова: экономическая безопасность, превентивное регулирование, рациональный уровень, качественные индикаторы.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Управління економічною безпекою підприємства забезпечує результативність діяльності підприємства в цілому у поточному періоді функціонування та у довгостроковій перспективі. При цьому ефективно управління в будь-якій сфері діяльності може здійснюватися лише за умов формування його цілісної системи, яка призначена для вирішення основних завдань управління. Саме тому необхідною умовою забезпечення життєздатності підприємств у ринковій економіці є формування системи управління економічною безпекою, яку слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних елементів, що відокремлені від середовища та взаємодіють із ним як неподільне ціле.

Значний внесок у розробку теоретичних та методичних засад щодо управління економічною безпекою зробили С.О. Ареф'єв [1], М.М. Єрмошенко [2], С.М. Ілляшенко [3], Г.В. Козаченко [4], О.В. Нусінова [5] та ін. Проте питання формування ефективної системи управління економічною безпекою підпри-

емств та її економічної оцінки ще неповністю вирішені або залишаються дискусійними.

Мета статті – обґрунтування концепції управління економічною безпекою промислового підприємства на засадах превентивного регулювання.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. За результатами аналізу підходів до розуміння економічної безпеки підприємства, а також з урахуванням того, що управління нею перебуває на етапі становлення, представляється необхідним розробити підхід, який на основі оцінювання стану економічної безпеки та використання інформації про зв'язки між управляючими факторами надасть можливість здійснювати спрямований, локалізований вплив на них. У такому контексті управління економічною безпекою – це сукупність дій упереджувального характеру, що скеровані на підтриманні економічної безпеки підприємства в прийнятному стані.

Цільовою спрямованістю управління економічною безпекою підприємства є формування превентивних, адаптивних реакцій на дію загроз у будь-якій сфері його життєдіяльності і, як наслідок, – забезпечення стабільного функціонування на довготривалій період. Комплексна модель управління системою економічної безпеки машинобудівного підприємства, на нашу думку, може бути описана функцією управління складовими її забезпечення:

$$\text{МУЕБМП} = f(\text{ТТП}, \text{КП}, \text{РП}), \quad (1),$$

де f – функція, що припускає наявність завдань в управлінні системою економічної безпеки підприємства, яка об'єднує всі елементи механізму керування; ТТП – техніко-технологічна підсистема; КП – комунікаційна підсистема; РП – ресурсна підсистема ВЕС машинобудівного підприємства.

Управління економічною безпекою на засадах визначення пріоритетів та принципів превентивного регулювання значною мірою відповідає вітчизняним управлінським реаліям, не потребує суттєвих змін технологій ухвалення управлінських рішень. При цьому результативність істотно залежить від використання можливостей забезпечення реалізації стратегічних і тактичних інтересів суб'єкта господарювання шляхом взаємодії із суб'єктами оточуючого середовища.

Передумовами управління економічною безпекою підприємства пропонується визнати: діагностування чинників впливу на економічну безпеку на мікро- та макрорівні, формування методу її оцінювання, прогнозування змін її показника. Процедурно оцінювання економічної безпеки підприємства в пропонованому контексті складається з двох етапів та дозволяє на основі розрахунку інтегрального показника визначити її стан у динаміці індивідуальної оцінки та рейтингову позицію підприємства стосовно дієвості сформованої системи економічної безпеки у ретроспективі та прогнозному періоді (рис. 1).

На ХК «АвтоКрАЗ» у виді ВАТ, де рівень економічної безпеки знаходиться у межах низького та критичного інтервалів, позитивні значення результативної ознаки формуються, передусім, за рахунок зовнішніх чинників.

Застосування принципів превентивного регулювання в управлінні економіч-

ною безпекою передбачає використання нових універсальних формалізованих якісних характеристик зазначеної системи: комунікативність (k_1), маневреність (k_2), стійкість (k_3) та адаптивність (k_4).

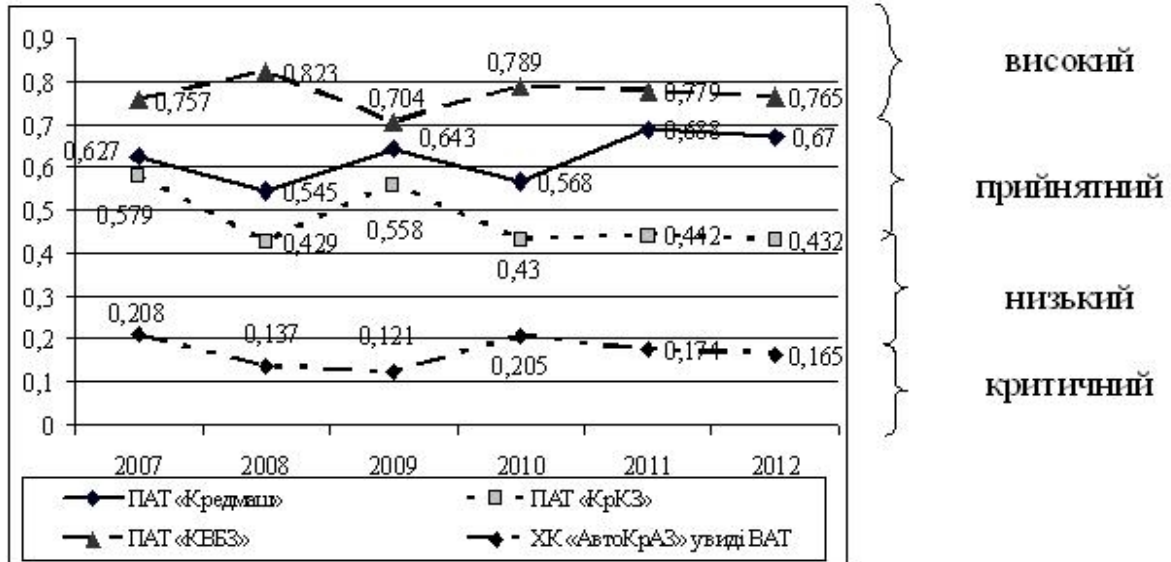


Рисунок 1 – Динаміка інтегрального показника рейтингової оцінки економічної безпеки машинобудівних підприємств (сформовано автором на основі даних [6])

Визначення функціональної залежності динаміки рівня економічної безпеки та ступеня впливу відібраних чинників (що є параметрами моделі) реалізовано шляхом кореляційно-регресійного аналізу за допомогою пакета аналізу даних MS Excel [8]. У результаті побудови пропонованої багатофакторної регресійної моделі отримано залежність динаміки чистого прибутку машинобудівного підприємства від якісних індикаторів економічної безпеки (табл. 1).

Моделі підтверджують попередній висновок про значний вплив якісних індикаторів системи економічної безпеки на динаміку чистого прибутку. Разом із тим, на підприємствах ПАТ «КВБЗ» та ПАТ «Кредмаш», де рівень економічної безпеки на фоні підвищення агресивності зовнішнього середовища залишився на прийнятному рівні, вплив k_3 та k_4 набуває негативних значень, кінцевий результат діяльності цих підприємств в існуючих умовах переважно сформований за рахунок підвищення комунікативності та маневреності.

Характер визначеної залежності дозволяє оцінити дійсну реакцію підприємства на сукупність ймовірних змін зовнішнього оточення та внутрішніх можливостей відповідно до особливостей сформованої системи економічної безпеки, дає можливість аналізувати вплив окремих чинників на результати діяльності підприємства та стан його економічної безпеки, оцінювати можливі наслідки їх змін в майбутньому та є методичною основою для формування та обґрунтування сценаріїв превентивного управління економічною безпекою підприємства.

Даний підхід до управління економічною безпекою підприємства дозволяє

організувати превентивне регулювання та поточний контроль за індикативними показниками її рівня, своєчасно реагувати на зміни зовнішніх та внутрішніх умов, сприяє вибору обґрунтованого рішення при формуванні стратегії підприємства.

Таблиця 1 – Показники кореляційної залежності динаміки чистого прибутку машинобудівного підприємства від якісних індикаторів економічної безпеки

Підприємство Показник	ПАТ «Кред- маш»	ПАТ «КрКЗ»	ПАТ «КВБЗ»	ХК «Авто- КрАЗ» у виді ВАТ
Залежність	$Y = -29,83 - 85,76 \cdot k_1 + 171,39 \cdot k_2 - 153,85 \cdot k_3 + 125,88 \cdot k_4$	$Y = -32,44 + 4,28 \cdot k_1 + 49,51 \cdot k_2 + 30,65 \cdot k_3 - 30,97 \cdot k_4$	$Y = 118,34 + 434,60 \cdot k_1 + 1309,45 \cdot k_2 + 1201,63 \cdot k_3 - 2846,99 \cdot k_4$	$Y = 3,15 + 4,82 \cdot k_1 + 9,97 \cdot k_2 - 7,48 \cdot k_3 - 6,39 \cdot k_4$
Коефіцієнт множинної кореляції R	0,9429	0,9837	0,9189	0,9326
Коефіцієнт множинної детермінації D=R²	0,8891	0,9677	0,8444	0,8698
Нормований R²	0,8258	0,9493	0,7554	0,7954
Фактичне значення критер. Фішера (F_p)	14,0367	54,4467	9,4945	11,6904
Критичне значення критерію Фішера F_{табл} (0,95;4;7)	4,12	4,12	4,12	4,12
Прогнозне Y , тис. грн.	14895,4	3277,45	301692,2	3379,193

Управління економічною безпекою у цьому контексті являє собою виконання послідовних, взаємопов'язаних, концептуальних блоків з використанням пристосованих до завдань управління методик та моделей: блок 1 (аналітичний), блок 2 (оптимізаційний); блок 3 (оціночний) (рис. 2).

Для точнішої оцінки результативності управління економічною безпекою, яка є одним з головних критеріїв якості системи, слід використовувати розроблену методику, сформовану на двохкомпонентній основі. Ретроспективна складова оцінки дозволяє надати характеристику системі економічної безпеки [7] у зіставній часовій та об'єктній площині за динамікою інтегрального показника економічної безпеки підприємства.

Другий етап (оптимізаційна складова оцінки) передбачає визначення «запасу міцності» системи економічної безпеки конкретного підприємства на основі відхилення фактичних показників економічної безпеки періоду від її раціонального рівня. Коефіцієнт динаміки рівня економічної безпеки, досягнутий в період t_i запропоновано визначати за співвідношенням:

$$k^t = \frac{I_{pESM}^t}{I_{pESM}^{t-1}} \geq 1, \quad (2)$$

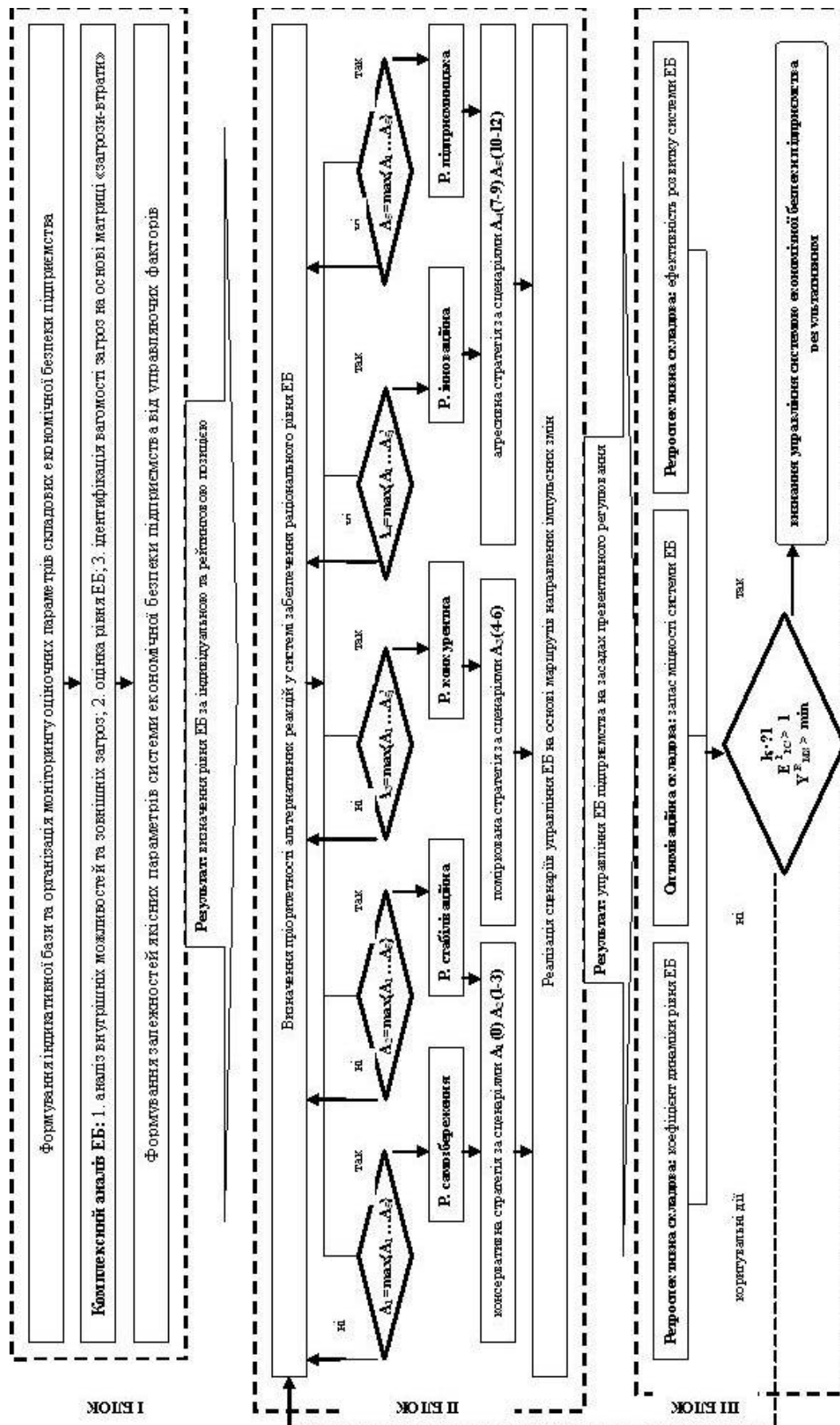


Рисунок 2 – Концептуальна схема управління економічною безпекою підприємства на засадах превентивного регулювання

де I_{pESM_t} – рівень економічної безпеки, досягнутий в періоді t ; $I_{pESM_{t-1}}$ – рівень економічної безпеки, досягнутий в період $t-1$; k^t – коефіцієнт динаміки рівня економічної безпеки, досягнутий в період t .

Основний критерій розвитку системи у зіставній об'єктній площині запропоновано визначати таким чином:

$$E^{p_{pc}} = \frac{I_{pESM_t}}{I_{pESM_t}^p} \rightarrow 1, \text{ або } I_{pESM_t} \rightarrow I_{pESM_t}^p, \quad (3)$$

де $E^{p_{pc}}$ – ефективність розвитку системи економічної безпеки промислового об'єкта; I_{pESM_t} і $I_{pESM_t}^p$ – відповідно значення інтегрального показника економічної безпеки підприємства, досягнутий в періоді t за системою рейтингової оцінки і орієнтир ефективності організації.

У нашому випадку формалізований вираз представленого зв'язку між аналізованими показниками якісних характеристик системи економічної безпеки доцільно представити у вигляді адитивної моделі:

$$Y^R = \alpha_1 k_1 + \dots + \alpha_n k_n, \quad (4)$$

де Y^R – раціональний рівень економічної безпеки машинобудівного підприємства; $\alpha_1, \dots, \alpha_n$ – вектор локальних пріоритетів критеріїв; k_1, \dots, k_n – оптимальні значення якісних характеристик системи економічної безпеки підприємства.

Формула для визначення запасу міцності системи економічної безпеки машинобудівного підприємства матиме вигляд:

$$Y_{ms}^R = Y_{rt}^R - Y_{pt}^R, \quad (5)$$

де Y_{ms}^R – запас міцності (*Margin of safety*) системи економічної безпеки машинобудівного підприємства; Y_{rt}^R – раціональний рівень економічної безпеки за реалістичною оцінкою (*Realistic terms*); Y_{pt}^R – раціональний рівень економічної безпеки за песимістичною оцінкою (*Pessimistic terms*).

Завдання оптимізації рівня економічної безпеки повинне базуватися на максимізації співвідношення «результат-витрати». Для його вирішення підрозділи та служби підприємства повинні стежити за дотриманням таких умов:

$$Y_{ms}^R \Rightarrow \min, \quad (6)$$

$$k^t \geq 1, \quad (7)$$

$$E^{p_{pc}} \rightarrow 1, \quad (8)$$

Таким чином, запропонований підхід до управління економічною безпекою підприємства дозволяє організувати превентивне регулювання та поточний контроль за її індикативними показниками, своєчасно реагувати на зміни зовнішніх та внутрішніх умов, сприяє вибору обґрунтованого рішення при формуванні стратегії підприємства.

ВИСНОВКИ. Застосування системного та процесного підходів в управлінні економічною безпекою та обґрунтований вибір економіко-математичного інструментарію дозволяє підвищити якість управлінських рішень в процесі забезпечення економічної безпеки та містить такі етапи: формування обґрунтованого комплексу показників, що відображають стан формалізованих якісних характеристик зазначеної системи: комунікативність, маневреність, стійкість та адаптивність; визначення функціональної залежності динаміки рівня економічної безпеки та ступеня впливу відібраних чинників; побудову факторної залежності динаміки чистого прибутку машинобудівного підприємства від якісних індикаторів економічної безпеки, прогноз наслідків реалізації управлінських рішень. У подальших дослідженнях передбачається формування методичних підходів до розробки сценаріїв управління економічною безпекою підприємства на принципах превентивного регулювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арефьев С. О. Прибыль как элемент экономической безопасности предприятия / С. О. Арефьев // Бизнес Информ. – 2009. – № 2. – С. 88–91.
2. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с.
3. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3(21). – С. 11–20.
4. Козаченко Г. В. Декомпозиція управління економічною безпекою підприємства / Г. В. Козаченко, О. М. Ляшенко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – Т. 2., № 4. – С. 34–38.
5. Нусінова О. В. Основи оцінки економічної безпеки підприємств: теоретичні та практичні аспекти : монографія / О. В. Нусінова. – К.: ТОВ «Пантот», 2012. – 412 с.
6. Річна фінансова звітність підприємств [Електронний ресурс] / Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
7. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : [монографія / за заг. ред. Г. В. Козаченко]. В 3-х т. Т. 2. – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2012. – 318 с.
8. Moore J. Decision modeling with Microsoft Excel / J. Moore, L. Weatherford. – New Jersey : Prentice Hall, 2004. – 1024 p.

ECONOMIC SAFETY MANAGEMENT ACCORDING TO THE PRINCIPLES OF PREVENTIVE REGULATION

N. Grishko

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk, 39600, Ukraine.

E-mail: 2nata_grishko@mail.ru

The structural components of mechanism of management by economic safety of enterprise are selected in the article. The economic and mathematical model of dependence of enterprise activity results on formalized qualitative characteristics of economic safety system of an enterprise has been

developed. The basic directions for improvement of economic efficiency methods of economic safety management methods of an enterprise taking into account an economic safety power reserve have been formulated.

Key words: economic safety, preventive regulations, rational level, qualitative indicators.

REFERENCES

1. Arefev, S. O. (2009), "Profit is as element of enterprise economic safety", *Business Inform*, no. 2., pp. 88–91.
2. Yermoshenko, M. M. and Horiacheva, K.S. (2010), *Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: derzhava i pidpriemstvo* [The financial parts of economic safety are state and enterprise] : monograph, Kyiv.: Nazionalna academia upravlinnia, 232 p., Ukraine.
3. Yliashenko, S. N. (2003), "The components of enterprise economic safety and approaches to its value", *Aktualni problemy ekonomiku*, no. 3(21), pp. 11–20.
4. Kozachenko, G.V., Liashenko, O.M. (2009), "The decomposition of enterprise economic safety management", *Visnyk Khmel'nitskogo nazionalnogo universiteta, ekonomichni nauki*, Vol. 2., no. 4., pp. 34–38.
5. Nusinova, O.V. (2012) *Osnovu ozinky ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: teoretychni ta praktuchni aspekty* [The bases of enterprise economic safety value are theoretic and practice aspects] : monograph, Kyiv.: TOV "Pantot", 412 p., Ukraine.
6. *Stock market infrastructure development agency of Ukraine*, URL: <http://smida.gov.ua>, (accessed January 15, 2014).
7. Kozachenko, G.V., (2012), *Systema ekonomichnoi bezpeky: derzhava, region , pidpriemstvo* [The system of economic safety is a state, a region and an enterprise] : monograph, Vol. 2., Lugańck: TOV "Virtualna realnist", 318 p., Ukraine.
8. Moore, J. and Weatherford, J. (2004), *Decision modeling with Microsoft Excel*, New Jersey : Prentice Hall, 1024 p.

Стаття надійшла 05.02.2014